

ІННОВАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ ВИКЛАДАЧА ЯК СОЦІАЛЬНИЙ ФЕНОМЕН INNOVATIVE ACTIVITY OF THE LECTURER AS A SOCIAL PHENOMENON

У статті обґрунтовано сутність інноваційної діяльності у педагогічній теорії та практиці. Встановлено, що інноваційна діяльність викладача освітнього закладу не лише буде проявлятися в його діяльності, а й сприятиме формуванню власної інноваційної суспільно-життєвої спрямованості. Інноваційна діяльність викладача закладу вищої освіти є соціально зумовленою вимогою держави і суспільства, від якої прямо пропорційно залежить якість професійної підготовки студентів. Інноваційна діяльність ставить викладача перед необхідністю міняти свої погляди, переоцінювати вимоги до життя, приймати нові відносини – міжособистісні та соціальні, тобто встановлювати нові соціальні зв'язки. Доведено, що особливої актуальності набуває вивчення соціального і професійного феномену «інноваційна діяльність викладача закладу вищої освіти» як самостановлення викладача освітнього закладу, самовдосконалення його життєво-соціальних і професійних аспектів.

Ключові слова: інновація, інноваційна діяльність, соціальний феномен, викладач, заклад вищої освіти.

В статті обґрунтовано сутність інноваційної діяльності в педагогічній теорії та практиці. Встановлено, що інноваційна діяльність викладача освітнього закладу вищої освіти не лише буде проявлятися в його діяльності, а й сприятиме формуванню власної інноваційної суспільно-життєвої спрямованості. Інноваційна діяльність ставить викладача перед необхідністю міняти свої погляди, переоцінювати вимоги до життя, приймати нові відносини – міжособистісні та соціальні, тобто встановлювати нові соціальні зв'язки. Доведено, що особливої актуальності набуває вивчення соціального і професійного феномену «інноваційна діяльність викладача закладу вищої освіти» як самостановлення викладача освітнього закладу, самовдосконалення його життєво-соціальних і професійних аспектів.

Ключові слова: інновація, інноваційна діяльність, соціальний феномен, викладач, заклад вищої освіти.

необхідністю міняти свої погляди, переоцінювати вимоги до життя, приймати нові відносини – міжособистісні та соціальні, тобто встановлювати нові соціальні зв'язки. Доведено, що особливої актуальності набуває вивчення соціального і професійного феномену «інноваційна діяльність викладача закладу вищої освіти» як самостановлення викладача освітнього закладу, самовдосконалення його життєво-соціальних і професійних аспектів.

Ключевые слова: инновация, инновационная деятельность, социальный феномен, преподаватель, учреждение высшего образования.

The article substantiates the essence of innovative activity in pedagogical theory and practice. It was established that the innovative activity of a lecturer of an educational institution will be manifested not only in its activity, but also will contribute to the formation of its own innovative social life orientation. The innovative activity of a lecturer of a higher education institution is socially conditioned by the requirement of the state and society, on which the quality of professional training of students depends directly. Innovative activity puts the lecturer in front of the need to change his views, to reassess the requirements for life, to adopt new relationships – interpersonal and social, that is, to establish new social connections. It is proved that the study of the social and professional phenomenon «innovative activity of the teacher of higher education institution» as a self-appointed lecturer of an educational institution, self-improvement of his life-social and professional aspects becomes a special urgency.

Key words: innovation, innovative activity, social phenomenon, lecturer, institution of higher education.

УДК 378.4

Сушенцев О.О.,
канд. пед. наук, докторант
Хмельницького національного
університету

Постановка проблеми у загальному вигляді.

Процеси, що відбуваються в сучасній освіті, потребують важливих змін і у діяльності самого педагога, особливо це стосується його діяльності, яка має бути зумовлена інноваційними змінами. Інтенсифікація сучасного навчання спрямована на отримання суб'єктами освітнього процесу багато більшого навчального матеріалу та інформації, але, на жаль, в тих самих умовах часових меж і з тим самим врахуванням вимог до якості й ефективності засвоєння знань, умінь і навичок. Тому саме інноваційний ресурс є тим потенціалом перетворення звичайної традиційної діяльності викладача в його професійній діяльності та виступає сукупністю його соціальних можливостей, які так необхідні для здійснення його продуктивної праці та вимог суспільства до сучасної освіти. Так, ми живемо у швидкому та мінливому світі. На ті зміни, що відбуваються в суспільстві, багато різних сфер не встигають вчасно реагувати, але вони все одно

мають на них вплив. Адже всі ці зміни, нововведення так чи інакше зумовлюють існування та розвиток, рух того самого суспільного середовища, в якому ми живемо. Але, погодьмося, не все так варто сприймати на віру, не маючи основи чи підґрунтя з того, що вже знаємо як досвід. В освітній сфері це ціла система, яка з часом стала величезним здобутком і спадщиною, якою користується досі увесь освітянський простір.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Науковці досліджували різні аспекти інновацій та інноваційних процесів в освіті, зокрема досягнення педагогічної практики і поширення передового педагогічного досвіду інноваційної діяльності вчителя (Ю. Бабанский, В. Кан-Калик, М. Поташник та ін.), особливості інноваційних явищ у системі освіти (М. Бургін, М. Кларін, Л. Подимова, В. Сластьонін та ін.), управління інноваційними процесами в освіті (В. Лазарєв, П.Третьяков, В. Симонов та ін.).

Оцінюючи позитивно інноваційну важливість запровадження змін сучасними педагогами, не варто применшувати те цінне, що накопичено за традиційного підходу до навчання. Адже, як наголошує З. Абасов, специфіка освіти як соціального інституту трансляції соціокультурної спадщини полягає в тому, що вона одночасно звернена до минулого й майбутнього. Це підкреслює взаємозв'язок традицій та інновацій. Одночасне співіснування традицій та інновацій – факт неминучий і необхідний. Як результат синтезу традиції та інновації формується нова освітня практика [1, с. 6].

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Інтенсифікація інноваційних процесів у вищій школі пов'язана як із соціальним замовленням, так і з наявним у наукових дослідженнях новаторським досвідом, зі значними змінами у сфері свідомості педагогічної спільноти. За своїм основним змістом поняття «інновація» стосується не тільки створення і поширення нововведень, а й перетворень, змін у способах діяльності, в стилі мислення, що пов'язані з цими нововведеннями. Віддаючи належне працям вітчизняних і зарубіжних вчених, які досліджували теорію та практику інноваційної діяльності, варто зазначити, що досі науковцями не було приділено достатньої уваги проблемі соціального феномену інноваційної діяльності викладачів закладів вищої освіти.

Мета статті – обґрунтування соціального феномену інноваційної діяльності викладачів закладів вищої освіти.

Виклад основного матеріалу. Основними методами наукового пізнання студенти опановують у процесі традиційного навчання: вони вчаться аналізувати шляхом порівнянь, знаходження подібностей і відмінностей, угруповання за загальними ознаками, опановують вміннями планувати, складати конспекти, узагальнювати експериментально отримані дані в вербальному, табличному, графічному вигляді. Сучасна система навчання у вищих навчальних закладах, що розглядається як традиційна, далеко пішла від традицій простого заучування одержуваної інформації. У роботі будь-якого викладача можна знайти елементи інноваційних технологій. Також можна спостерігати, що інноваційні тенденції у сфері освіти перетворюють традиційний освітній процес, однакові методи управління дають різні ефекти за умови дотримання рівних умов навчання. У разі використання однакових методів впливу реакція кожного суб'єкта на них обов'язково буде індивідуально-специфічною.

Тому варто погодитися з ученими, які наголошують на важливості та необхідності того оптимального співвідношення традицій та інновацій у будь-якій суспільній сфері розвитку. Дійсно, більшість нових ідей, думок опираються саме на традиційні

форми їхнього початку. Але, якщо вони переважають над традиційним, то не варто сподіватися стійкості та розвитку тих змін суспільства, на яке це новаторство було розраховано. Так, наука теж не стоїть на місці, але не варто забувати, що вмиле поєднання та співвідношення консервативного, традиційного з інноваційним обов'язково приведе до підвищення якості продуктивності та результату.

Таким чином, широка ініціатива педагогів-новаторів була відповідною реакцією на неспроможність офіційної педагогіки адекватно й вчасно реагувати на потреби змін у системі середньої освіти. Переваги їх інноваційної діяльності полягали в тому, що вони зсередини бачили та розуміли наявні проблеми педагогічної практики та шукали реалістичні й практичні способи їх вирішення.

Також не варто забувати, що впровадження інноваційної діяльності викладача в свою продуктивну професійну сферу сприятиме й трансформувати його системи індивідуально-психологічних якостей і поведінки, що позначиться й на його самоактуалізації та системі соціально-важливих життєвосмислових цінностей. Отже, інноваційна діяльність викладача освітнього закладу буде проявлятися в його діяльності та сприятиме формуванню власної інноваційної суспільно-життєвої спрямованості. У зв'язку з цим набуває актуальності вивчення соціального і професійного феномену «інноваційна діяльність викладача закладу вищої освіти» як самостановлення викладача освітнього закладу, самовдосконалення його життєво-соціальних і професійних аспектів.

Як вважає П. Друкер, інновації мають розглядатися «як специфічний інструмент <...>, як дія, що надає ресурсам нові можливості для примноження багатств. Інновація не є лише технічною чи матеріальною, вона насамперед, <...> соціальна. Саме соціальну інновацію складніше застосувати, ніж технічну, позаяк лише вона забезпечує прогрес не лише суспільного виробництва, а й суспільства загалом» [7].

Загалом, у науці питання інноваційної діяльності деякий час розглядалися в контексті економічних досліджень. Але надалі, з часом, проблема визначення якісних показників інноваційних змін постала в усіх сферах суспільного життя, насамперед у психології, освіті, педагогіці.

З огляду історії дослідження інновацій у зарубіжній педагогіці їх почали досліджувати в 50–60-х рр. XX ст., що свідчить про зацікавленість суспільства процесами, що відбуваються в освіті.

У теорії та практиці вітчизняних досліджень щодо терміна «інновація» передували інші варіативні предикати, а саме: «запровадження досягнень науки у практику», «використання педагогічних відкриттів», «оновлення педагогічної

діяльності», «перебудова традиційних систем освіти», «передовий педагогічний досвід», «новаторський педагогічний досвід» і інші [4, с. 21].

У науково-педагогічній літературі розрізняють поняття «новація», або «новизна» й «інновація» – «нововведення», цей термін латинського походження (від лат. *in-* в, *novus*– новий) і означає: «новизна» – це новий засіб, метод, методика, технологія, навчальна програма тощо), а «інновація» – впровадження нового з метою вдосконалення навчально-виховного процесу. І, як зазначає О. Шафран, «новації розглядаються як продукти уяви, наслідки фантазій щодо можливих змін у технології певного процесу чи способу дій; як нові ідеї, які можна практично використовувати і що зорієнтовані на зміни різних структурних систем і компонентів освіти» [14, с. 23].

Oxford Advanced Learner's Dictionary дає таке визначення слова: *innovation* – «the introduction of new things, ideas or ways of doing something» (запровадження нових речей, ідей чи методів виконання чого-небудь) [16, с. 779].

Досить часто в психолого-педагогічних джерелах наводиться визначення цього поняття, сформульованого К. Ангеловські, для якого інновація – це ідея, що є новою для конкретної особи. Немає значення, чи є ця ідея об'єктивно новою, чині [2, с. 35]. Досліджує інновацію як складний соціальний феномен.

Т. Столярова пропонує розглядати поняття «інновація» на основі використання значущих характеристик близьких категорій «нове», «відкриття», «творчість». В узагальненому сенсі інновація, на думку науковця, передбачає впровадження нововведення в будь-яку систему, що забезпечує її перетворення, саме ж нововведення є або відкриттям у природі, або продуктом людської діяльності [12].

Терміни «інновації в освіті» і «педагогічні інновації», що вживаються як синоніми, були науково обґрунтовані та введені Н. Юсуфбековою в категоріальний апарат педагогіки й знайшли відображення у психології, менеджменті, політиці тощо. Вона стверджує, що спрямованість інноваційних процесів в освіті відтворює сучасні потреби суспільного розвитку та відкриває можливості для інтенсифікації дослідження інноваційної діяльності організацій [15]. У свою чергу, В. Паламарчук доводить, що інновація є результатом «втління нових ідей, творчого пошуку особи або колективу та відкриває принципово нове в науці і практиці» [9, с. 7].

Як зазначає І. Коновальчук, в соціальному ракурсі «інноваційність вводить викладача як суб'єкта інноваційних процесів у певний тип культури, соціальних, професійних, особистісних відносин, цінностей, мислення, у результаті чого

формується його спосіб життя й опосередковується розвиток інноваційного типу особистості» [8, с. 62–63]. Але, наголошує науковець, результативно-продуктивна функція виконуватиметься тоді, коли викладач матиме змогу обирати ті можливості, мету та напрям, які будуть націлені і на його професійний саморозвиток.

У Законі України «Про інноваційну діяльність» інновація розуміється як новостворена або вдосконалена конкурентоздатна технологія чи продуктивний результат або послуга, а також органічно-технічне вирішення виробничого, адміністративного, комерційного чи іншого характеру, що якісно покращує структуру виробництва і / або соціальної сфери. Окрім того, у Положенні Міністерства освіти і науки України «Про порядок здійснення інноваційної освітньої діяльності» визначено сутність терміну «інноваційна освітня діяльність», який трактується як «розробка, розповсюдження та застосування освітніх інновацій», освітніми інноваціями є «вперше створені, вдосконалені або застосовані освітні, дидактичні, виховні, управлінські системи, їх компоненти, що суттєво поліпшують результати освітньої діяльності». Також у Положенні зазначається, що «інновація в освіті» є не лише кінцевим продуктом застосування новизни в освітньому процесі з метою зміни (якісного покращення) суб'єкта й об'єктів управління й отримання економічного, соціального, науково-технічного, екологічного та іншого ефекту, а й процедурою їхнього оновлення. Вона спрямована на освітню діяльність.

Підвищена увага до соціально-організаційної сторони інноваційного процесу відзначається в наукових роботах в галузі соціології (А. Берестов, Д. Кудрявцев та ін.). Визначення провідної ролі керівництва організації в управлінні змінами відображає специфіку соціологічного підходу до вивчення інноваційної діяльності.

Осмилюючи думки науковців щодо різних тлумачень інноваційної педагогічної діяльності зазначаємо, що це поняття розглядається як розроблення, освоєння й використання нововведень (Т. Демиденко); як важлива умова максимальної реалізації функціональних можливостей вчителя та розкриття його творчого потенціалу (О. Жукова); як вищий ступінь педагогічної творчості, педагогічного винахідництва, уведення нового в педагогічну практику (О. Козлова); вихід за межі нормативної діяльності (В. Сластьонін) тощо.

У ході аналізу сучасних досягнень педагогічної інноватики Л. Даниленко робить висновок, що «інновація в освіті є не лише кінцевим продуктом застосування новизни у навчально-виховному й управлінському процесах з метою зміни (якісного покращання) суб'єкта та об'єктів управління й отримання економічного, соціального, науково-технічного, екологічного й іншого ефекту, а й про-

цедурою їхнього постійного оновлення» [6, с. 15]. Суголосною цьому є думка О. Гнатишиної, яка наголошує, що «інноваційна діяльність педагогів сьогодні стає основним напрямом реалізації модернізаційних реформ в освіті й одним із суттєвих напрямів переходу до моделі інноваційного розвитку України загалом» [5, с. 76]. Також науковець в інноваційній діяльності викладача вбачає вищий ступінь педагогічної творчості, педагогічне винахідництво нового в педагогічній практиці, яке також враховується з соціальними, економічними та політичними змінами в суспільстві та проявляється в цілепокладанні, визначенні мети, завдань, змісту і технологій інноваційного навчання. Але не менш важливим чинником до готовності інноваційної діяльності О. Гнатишина називає важливість власне створення сприятливого інноваційного середовища як такого в самому освітньому закладі. Педагог інноваційної орієнтації за О. Гнатишин, це особистість, яка здатна брати на себе відповідальність, вміє враховувати сучасну ситуацію змін суспільства та є «найбільш перспективним соціальним типом педагога», який вміє прогнозувати та науково враховувати й обґрунтовувати освітній процес, спрямований на адекватні ціннісні орієнтації, володіє гнучким професійним мисленням і самосвідомістю, відкритий до нової інформації, самоактуалізований і здатний до мистецтва рефлексії. Також не менш важливу думку щодо інноваційної діяльності педагога знаходимо у праці С. Тітової, яка зазначає, що для цього досить важливим є створення інноваційного освітнього середовища – організованого простору життєдіяльності, який має забезпечувати результативно-продуктивну діяльність та реалізувати інноваційний потенціал самого освітнього закладу, а також розвивати творчий потенціал та інноваційний ресурс особистості самого педагога [13, с. 60]. Тому, як зазначає В. Сидоренко, сучасна система педагогічної освіти має включати такі змістові компоненти, як дієвість, гнучкість, бути мобільно-службовою у науково-методичному супроводі щодо ініціативи в освіті та її інноваціях, поширювати передові освітні практики, а також проявляти себе як показник якості у підготовці конкурентоздатного працівника сучасного суспільства [11].

Висновки. Таким чином, інноваційна діяльність викладача закладу вищої освіти є соціально зумовленою вимогою держави і суспільства, від якої прямо пропорційно залежить якість професійної підготовки студентів. Інноваційна діяльність ставить викладача перед необхідністю міняти свої погляди, переоцінювати вимоги до життя, приймати нові відносини – міжособистісні та соціальні, тобто встановлювати нові соціальні зв'язки.

Перспективи подальших наукових розвідок будуть пов'язані з дослідженням інноваційної

діяльності викладача вищого навчального закладу як професійного феномену.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Абасов З. Подготовка к инновационной деятельности. Педагогика. 2002. № 3. С. 106–108.
2. Ангеловски К. Учителя и инновации. Москва : Просвещение, 1991. 159 с.
3. Бабанский Ю.К. Педагогическая наука и творчество учителя. Советская педагогика. 1987. № 2. С. 3–8.
4. Будас Ю.О. Підготовка майбутніх учителів до інноваційної педагогічної діяльності засобами ділової гри : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 ; Вінниц. держ. пед. ун-т ім. М. Коцюбинського. Вінниця, 2010. 238 с.
5. Гнатишина О.В. Системи підготовки учителів до інноваційної діяльності. Інноваційні форми науково-методичної роботи із педагогічними працівниками. Черкаси : Видавництво Черкаського обласного інституту післядипломної освіти педагогічних працівників, 2011. С. 76–85.
6. Даниленко Л. І. Теоретико-методичні засади управління інноваційною діяльністю в загальноосвітніх навчальних закладах : автореф. дис. ... док. пед. наук : 13.00.01. Київ, 2005. 42 с.
7. Друкер П.Ф. Як забезпечити успіх у бізнесі: новаторство і підприємництво / пер. англ. В.С. Гуля. Київ : Україна, 1994. 319 с.
8. Коновальчук І.І. Інноваційне середовище як засіб розвитку інноваційної компетентності педагогів загальноосвітніх закладів. Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. Педагогічні науки. Житомир, 2014. Вип. 4 (76). С. 62–66.
9. Паламарчук В.Ф. Педагогічні інновації у сучасній школі. Київ : Освіта, 1994. С. 7.
10. Подласый И.П. Педагогика. Москва : Просвещение, 1996. 432 с.
11. Сидоренко В.В. Науково-методичний менеджмент освітніх інновацій в умовах післядипломної педагогічної освіти. Науковий вісник УМО. Київ : ДВНЗ «Університет менеджменту освіти», 2016. Вип. 1. Ч. 1. URL: <http://umo.edu.ua>. С. 240–254.
12. Столярова Т.А. Инновации как социальный феномен : автореф. дис. ... канд. философ. наук : 09.00.11. Москва, 2011. 27 с.
13. Тітова С.В. Підготовка вчителів філологічних спеціальностей до професійної діяльності в інноваційному освітньому середовищі : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький держ. пед. ун-т ім. Григорія Сковороди». Переяслав-Хмельницький, 2017. 267 с.
14. Шафран О.І. Система інноваційної підготовки майбутнього вчителя в умовах навчально-науково-педагогічних комплексів : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Київ, 2008. 397 с.
15. Юсуфбекова Н.Р. Общие основы педагогической инноватики: Опыт разработки теории инновационных процессов в образовании : методическое пособие. Москва : ЦСПОРФСР, 1991. 91 с.
16. Oxford Advanced Learner's Dictionary of current English / Edited by Sally Wehmeier. Oxford University press, 2000. 1792 p.